

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Francisci Baconi Baronis de Verulamio, Vice-Comitis S. Albani, Summi Angliæ Cancellarii, Opera omnia, Quæ extant: Philosophica, Moralia, Politica, Historica ...

Bacon, Francis

Francofvrti ad Moenvm, 1665

Cap. II. Partitio boni individualis, vel suitatis, bonum activum & bonum passivum. Partitio boni passivi, in bonum conservativum, & bonum perfectivum. Partitio boni communionis, in officia generalia, ...

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10497643-5

plativa non absimilis est comparationi, qua usus Pythagoras, ut Philosophiæ & contemplationi honorem ac decus assereret. Qui ab Hierone, quidnam esset, interrogatus, respondit: *Hieronem non latere, (si forte unquam Olympicis certaminibus intorsisset) idibi loci contingere, ut veniant eo Alis fortuna sua in agonibus periculum facturi: Alis vero, ut mercatores, ad merces distrabendas: Alis ut amicos undique confluentes convenirent, & epulis ac hilaritati indulgerent: Alis denique ut caterorum essent spectatores. Se autem unum esse ex illis, qui spectandi gratia venerit.* Verum homines nosse debent, in hoc humanæ vitæ theatro, Deo & Angelis solum convenire, ut Spectatores sint. Neque sane fieri potuit, ut hac de re dubitatio in Ecclesia unquam suscitaretur: (utcumq; plurimis in ore fuerit dictum illud, *pretiosa in oculis Domini mors Sanctorum ejus:* Ex quo loco mortem illam civilem & instituta vitæ monasticæ & regularis attollere solebant) nisi illud etiam una subesset, quod vita illa monastica mere contemplativa non sit, verum plane in officiis Ecclesiasticis versetur; Qualia sunt jugis oratio, & votorum sacrificia, Deo oblata: Librorum item Theologicorum, multo in otio, conscriptio, ad Legis Divinæ doctrinam propagandam: Quem admodum & Moses fecit, cum per tot dies in montis secessu moratus esset. Quin etiam Henoch, ab *Adamo Sepimus*, qui videtur fuisse princeps *Vitæ contemplativæ*, (etenim cum Deo ambulasse perhibetur) nihilominus Ecclesiam *Prophetiæ Libro* (qui etiam à Sancto Juda citatur) dotavit. *Contemplativam* vero quod attinet meram, & in se ipsa terminatam, quæque radios nullos, sive caloris, sive luminis, in societatem humanam diffundat, nefcit eam certe Theologia.

Determinat etiam quæstionem, tanta contentione agitatam, inter *Scholas Zenonis & Socratis* ex una parte, qui felicitatem in virtute, aut sola, aut adornata, (cujus semper in officiis vitæ partes potissimæ) collocarunt: & reliquas complures *Dectas & Scholas*, ex altera parte: veluti *Scholas Cyrenæicorum & Epicuræorum*: qui eam in voluptate constituerunt, Virtutem autem (sicut fit in Comœdiis aliquibus, ubi Hexa cum famula vestem mutat) plane ancillam statuerunt: utpote sine qua voluptati commode ministrari non posset: nec minus illam alteram *Epicuri Scholam*, quasi *reformatam*; quæ felicitatem nihil aliud esse prædicabat, quam animi tranquillitatem & serenitatem, à perturbationibus liberi, & vacui; ac si Jovem de solito deturbare vellent, & Saturnum cum aureo seculo reducere, quando neque æstas nec bruma fuissent, nec ver, nec autumnus, sed una & æquabilis ætatis temperies: denique & illam explosam *Pyrrhonis & Herilli Scholam*, qui sitam autumaverunt felicitatem in scrupulis quibusque animi profus eliminandis, nullam statuentes fixam & constantem boni aut mali naturam, sed actiones pro bonis aut malis habentes, prout ex animo, motu puro & irrefracto, aut contra, cum aversatione & reluctatione, prodirent; quæ tamen opinio in *Hæresi Anabaptistarum* revixit, qui cuncta metiebantur juxta motus instinctus Spiritus, & constantiam vel vacillationem fidei. Liqueat autem, ista, quæ recensuimus, omnia ad privatam animorum tranquillitatem, & complacentiam, nullo modo autem ad *boni communionis*, spectare.

Porro redarguit etiam *Philosophiam Epicæti*, qui hoc utitur præsupposito; Felicitatem in iis poni debere, quæ in potestate nostrâ sunt, ne scilicet fortunæ & casibus simus obnoxii; quasi vero non multo fuerit felicius, in rectis & generosis intentionibus, & finibus, qui publicum bonum amplectantur, successu destitui, & frustrari, quam in omnibus, quæ ad privatam tantum fortunam nostram referuntur, Voti perpetuo competes fieri! Sicut *Consalvus*, Neapolim digito Militibus indicans, generosa voce testatus est, *Multo sibi optatius fore, unum pedem promovendo, ad interitum certum rueri, quam unius pedis recessu vitam in multos annos producere.* Cui etiam concinit cælestis Dux & Imperator, qui pronunciavit, *Conscientiam bonam jure esse Convivium*; Quibus verbis aperte significat, mentem bonarum intentionum sibi consciam, utcumque successu careat, verius & purius, & naturæ magis consentaneum præbere gaudium, quam universum illum apparatus, quo instrui possit homo, vel ut desiderii suis fruatur, vel ut animo conquiescat.

Redarguit etiam *Philosophiam abusum illum*, circa Epicæti tempora grassari cœptum: Nempe quod *Philosophia* verâ fuerit in genus quoddam vitæ Professorium, & tanquam in Artem; Quasi scilicet institutum *Philosophiæ* esset, non ut perturbationes compescerentur & extinguerentur; sed ut causæ & occasiones ipsarum evitarentur & summoventur: Ideoq; particularis quædam vitæ ratio ad hoc obtinendum ineunda esset: introducentis sane, tale genus sanitatis in animum, quale fuit Herodici in corpore: ejus meminit Aristoteles; illum scilicet nihil aliud per totam vitam egisse; quam ut valetudinem curaret; & proinde ab infinitis rebus abstineret, corporis interim usu quasi multatus. Ubi si hominibus officia societatis confectari cordi sit, illa demum valetudo maxime est expetenda, quæ quaslibet mutationes & impetus quoscunque ferre & vincere queat. Eodem modo & animus ille demum vere & proprie sanus & validus censendus est, qui per plurimas & maximas tentationes & perturbationes percurrere potest. Ita ut optime Diogenes dixisse visus sit; qui eas vires animi laudat, quæ non ad caute abstinendum, sed ad fortiter sustinendum valent; quæque animi impetum, etiam in maximis præcipitiis, cohibere possint; quæque (id quod in equis bene subactis laudatur) præstent, ut brevissimo spatio, & sistere se, & vertere possint.

Postremo, redarguit etiam *teneritudinem quandam ineptitudinem ad morigerandum*, in nonnullis ex antiquissimis Philosophis, & maxime in veneratione habitis, notam: Qui nimis facile se à rebus civilibus subdlexerint, ut indignitatibus & perturbationibus se exuerent, atque magis, sua opinione, illibati, & tanquam Sacrosancti, viverent: Ubi consentaneum esset, constantiam hominis vere Moralis talem fore, qualem idem *Consalvus* in homine militari requirebat: Nimirum ut honor ejus conterreretur tanquam è tela crassiore; minimeque tam tenui, ut quidvis illud vellicare & lacetare possit.

CAP. II.

Partitio Boni individualis, vel Sui generis, in Bonum Activum, & Bonum Passivum. Partitio Boni Passivi, in Bonum Conservativum, & Bonum perfectivum. Partitio Boni Communionis in Officia Generalia, & Respectiva.

Repetamus igitur jam & persequamur primum *bonum individuale*, & *suitatis*. Illud partemur in *bonum activum*, & *bonum passivum*. Etenim hæc quoque differentia *boni* (non absimilis certe illis appellationibus, quæ Romanis in Oeconomicis erant familiares, *Promis* scilicet, & *Condi*) in universa rerum natura impressa reperitur: Præcipue autem se prodit in duplici rerum creaturarum appetitu: altero, *se conservandi & muniendi*: altero, *se multiplicandi & propagandi*: Atque hic posterior, qui *activus* est, & veluti *Promus*, potentior videtur & dignior: Ille autem prior, qui *passivus* est, & veluti *Conditus*, inferior censeretur potest. Etenim in universitate rerum natura cælestis præcipue *agens* est; at natura terrestris, *Patiens*. Etiam in delectationibus animantium, major voluptas est generandi, quam pascendi. In oraculis quoque Divinis pronuntiatur, *Beatus esse dare, quam accipere*. Quin & in vita communi, nemo invenitur ingenio tam molli & effeminato, quin plures faciat, aliquid, quod ei in votis erat, perficere, & ad exitum perducere, quam sensualitatem aliquam, aut delectamentum. Atque ista quidem *boni activi* præ eminentia in immensum exaltatur, ex intuitu conditionis humanæ, quod sit & mortalis, & fortunæ ictibus exposita. Nam si in voluptatibus hominum posset obtineri perpetuitas atque certitudo, magnum pretium eis accederet, propter securitatem & moram. Quandoquidem autem rem videmus huc recidere; *Magni astimamus mori tardius*: & *Ne gloriaris de crastino, nescis partum dici*: mirum minime est, si contentione feramur ad ea, quæ temporis injurias non reformident. Ea vero nulla esse possunt, præter opera nostra: sicut dicitur, *Opera eorum sequuntur eos*. Est & altera præ eminentia *boni activi* haud exigua, indita & sustentata ex eo affectu, qui humanæ naturæ, ut comes individuus lateri adhæret: Amor scilicet novitatis, aut varietatis. Ille vero in sensuum voluptatibus (quæ *boni passivi* pars sunt vel maxima) angustus admodum est, nec latitudinē habet aliquam insignem: *Cogita quamdiu eadem feceris, Cibis, somnus, ludus, per hunc circulum curritur. Mori velle, non tantum fortis, aut miser, aut prudens, sed etiam fastidiosus potest*. At in actis vitæ nostræ, & institutis, & ambitionibus, insignis est varietas; Eaque multum cum voluptate percipitur, dum inchoamus, progredimur, interquiescimus, regredimur, ut viresaugeamus, appropinquamus, denique obtinemus, & huiusmodi; Ut vere admodum dictum sit, *Vita sine proposito, languida & vaga est*. Quod simul & prudentibus & stultissimis competit, ut ait Salomon; *Pro desiderio quarit cerebrosus, omnibus immisceat se*. Quin etiam videmus, Reges potentissimos, ad quorum nutum, quæcunque sensibus grata sunt, parari possent, nihilominus procurasse sibi interdum desideria humilia & inania (quemadmodum Cithara fuit Neroni, *Gladiatoria Commodus, Antonino Aurigatio*; & alia aliis) quæ tamen ipsi fuerint omni affluentia voluptatum sensualium potiora. Tanto voluptatem majorem affert ut aliquid agamus, quam ut fruamur.

Illud interim paulo attentius notandum est, *bonum activum, individuale, à bono communionis* procul differre; quanquam nonnunquam ambo coincidunt. Quamvis enim *bonum istud individuale, activum*, sæpe opera beneficentiæ (quæ ex vir-

tutibus *communionis* est) patriat & producat; illud tamen interest, quod illa opera ab hominibus plurimi fiant, non animo alios juvandi, aut beandi, sed plane propter se atque potentiam & amplitudinem propriam. Id quod optime cernitur, quando *bonum activum* in aliquid impingit, quod sit *bono communionis* contrarium. Siquidem Gigantea illa animi conditio, qua abripiuntur magni isti orbis terrarum perturbatores; (qualis fuit L. Sylla, & plurimi alii, (licet in modulo longe minore) qui videntur ad hoc anhelare, ut omnes felices & ærumnoli sint, prout sibi fuerint amici, vel inimici; atque ut mundus tanquam ipsum præferat imaginem: (quæ vera est *Theomathia*), hæc inquam ipsa aspirat ad *bonum activum, individuale, saltem apparens*, etsi à bono *communionis* omnium maxime recedat.

At *bonum Passivum* partemur, in *Bonum Conservativum*, & *Bonum perfectivum*. Etenim inditus est unicuique rei triplex appetitus, quatenus ad *Bonum Suitatis, sive individui*. Primus, ut *se conservet*: Secundus, ut *se perficiat*. Tertius, ut *se multiplicet, sive diffundat*. Atque hic postremus appetitus ad *bonum activum* refertur, de quo jam modo diximus, *bona*. Ex quibus præcellit *perfectivum*. Minus enim quiddam est, conservare rem in suo statu: Majus vero, eandem ad naturam sublimiorem evehere. Reperiuntur siquidem per res universas, naturæ aliquæ nobiliores, ad quarum dignitatem & excellentiam, naturæ inferiores aspirant, veluti ad origines & fontes suos. Sic de hominibus non male cecinit ille.

Ignescit ovis vigor, & cælestis origo. Homini enim, assumptio aut approximatō ad Divinam aut Angelicam naturam, est formæ suæ perfectio. Cujus, quidem *boni perfectivi* prava & præpostera imitatio, pestis est ipsa vitæ humanæ, & turbo quidam rapidus, qui omnia abripit, & subvertit. Nimirum, dum homines, exaltationis vice formalis atque essentialis, cæca ambitione advolant ad exaltationem tantummodo localem. Quemadmodum enim ægri, remedium mali sui non inventientes, de loco in locum corpus agitant & volvunt; quasi mutatione loci à se ipsis abcedere, & internum malum effugere possint: Eodem modo evenit in ambitione, ut homines, simulachro quodam falso naturæ suæ exaltandæ abrepti, nihil aliud adipiscantur, quam loci quandam celsitudinem & fastigium.

Bonum vero conservativum nihil aliud est, quam receptio & fructio rerum naturæ nostræ congruentium. Hoc vero *bonum*, licet maxime sit simplex, & nativum; tamen ex *bono* videtur mollissimum atque infimum. Quin & hoc ipsum *Bonum* recipit differentiam nonnullam, citra quam partim vacillavit iudicium hominum, partim omissa est inquisitio. *Boni* siquidem *fruitionis, sive, quod vulgo dicitur, jucundi dignitas, & commendatio, aut in sinceritate fruitionis* sita est, aut in ejusdem *vigore*: Quorum alterum inducit & præstat *æqualitas*, alterum autem *varietas & vicissitudo*: Alterum minorem habet mixturam mali, alterum impressionem magis fortem & vividam *boni*. Cæterum, horum utrum melius, *ambigitur*: Dein, num natura humana utramque simul apud se retinere possit, *non inquiritur*.

Atque

Atque quantum ad id, de quo *ambiguntur*, ventuari capiti illa controversia inter Socratem & Sophistam quandam. Ac Socrates quidem assererat, *felicitem suam esse in animis pace constante, & tranquillitate; Sophista vero in hoc, ut quis multum appetat, & multum fruatur.* Quin & ab argumentis delapsi sunt ad convitia; Dicente Sophista, *Felicitem Socratis, stipitis vel lapidis esse felicitem;* & contra Socrate, *Sophista felicitem esse scabiosam, qui perpetuo pruriret, & scaberet.* Neq; tamen desunt utiq; sententię sua firmitamenta. Nam *Socrati* assentitur vel *Epicuri Schola* ipsa, quę virtutis, ad felicitem, partes esse maximas, non diffitebatur. Quod si ita sit, certo certius est, virtutis majorem usum in perturbationibus sedandis, quam rebus capitis adipiscendis. *Sophista* autem non nihil suffragari videtur *assertio* illa, cujus à nobis mentio modo facta est, quod videlicet *bonum perfectivum bono conferuatis sit superius;* quippe quia cupitarum rerum adeptiones naturam videantur sensim perficere: quod licet vere non faciant, tamen & motus ipse in circulo, speciem nonnullam præ se fert *motus progressivi.*

At secunda *questio*, (Num scilicet natura humana non possit & animi tranquillitatem, & fruendi vigorem, simul retinere;) rite diffinita, prior illam reddit otiosam & supervacaneam. Annon enim videmus, haud raro animos nonnullorum ita factos & compositos, ut voluptatibus afficiantur vel maxime cum adsint, & tamen earum jacturam non gravate ferant? Ita ut series illa Philosophica, *Non uti, ut non appetas; Non appetere, ut non metuas,* videatur esse pusilli cujusdam animi, & diffidentis. Sane *Doctrina* plerq; Philosophorum videntur paulo timidiore, & cavere hominibus, plus quam natura rerum postulat. Veluti, cum mortis formidinem medendo augent. Etenim, cum nihil aliud fere vitam humanam faciant, quam mortis quandam præparationem & disciplinam, quomodo fieri possit, ut ille hostis mirum in modum non videatur terribilis, contra quem muniendi nullus sit finis? Melius Poëta, (inter Ethnicos;)

*Qui finem vitę extremum inter munera ponit
Natura.*

Similiter & in omnibus annis sunt Philosophi, animum humanum reddere nimis uniformem & harmonicum: eum motibus contrariis & extremis minime assuefaciendo. Cujus causam arbitror fuisse, quod ipsi vitę se privatę dedicarent, à negotiis & aliorum obsequiis immuni & liberę. Quin potius imitentur homines prudentiam geminatorum, qui, si forte in gemma inveniantur nubecula aliqua, aut glaciecula, quę ita possit eximi, ut magnitudini lapidis non nimium detrahatur, eam tollunt; aliter vero intactam eam relinquunt: Par ratione, serenitati animorum ita consulendum est, ut non destruat magnanimitas. Atque de bono individuali hæc tenentur.

Postquam igitur de bono *suitatis* (quod etiam *particulare privatam, individuale*, appellare solemus) jam dixerimus; repetamus *bonum communis*, quod *societatem* intuetur. Istud nomine *officis* magis proprie attribuitur animo bene disposito erga alios: vocabulū *virtutis* animo intra se recte formato & composito. Verum ista pars, primo intuitu, *Scientia civili* debere videtur: Attamen, si diligentius attendas, non ita: Siquidem tractat re-

gimen & imperium uniuscujusque in se ipsum, neutiquam vero in alios. Atque sicut in architectura, alia res est, postes, trabes, & ceteras ædificii partes efformare, & ad ædificandi usum præparare; alia autem, easdem ad invicem aptare & compaginare: Sicut etiam in mechanicis, instrumentum aut machinam fabricare & conficere, non idem est, quod fabricatum erigere, movere, & in opere ponere: Sic *doctrina de conjugatione ipsa hominum in civitate, sive societate*, differt ab ea, quę eos reddit ad hujusmodi *Societatis* commoda conformes, & bene affectos.

Ista pars de *officiis*, etiam in duas portiones distribuitur; quarum altera tractat de *officio hominis in communi*; altera de *officiis specialibus & respectivis*, pro singulorum professione, vocatione, statu, persona & gradu. Harum primam, satis exultam, diligenterq; à veterib; & aliis explicatam, jam antea retulimus: Alteram quoq; sparsim quidem tractatam, licet non in corpus aliquod integrum Scientiæ digestam, reperimus. Neq; tamen hoc ipsum, quod sparsim tractetur, reprehendimus; quinimo de hoc argumento per partes scribi longe consultius existimamus. Quis enim tanta fuerit vel perspicacia, vel confidentia, ut de *officiis peculiaribus & relativis*, singulorum ordinum & conditionum, perite & ad vivum disceptare & diffinire possit, aut sustineat? Tractatus autem, qui experientiam non sapiunt, sed ex notitia rerū generali & Scholastica tantummodo de prompti sunt de rebus hujusmodi, inanes plerumq; evadunt & inutiles. Quamvis enim aliquando contingat, spectatorem ea animadvertere, quę lusorem fugiant, atq; jactetur proverbium quoddam magis audaculum, quam sanū, de censura vulgi circa actiones principum, *stantem in valle optime per lustrare montem;* optandum tamen imprimis esset, ut non nisi expertissimus & versatissimus quisq; se hujusmodi argumentis immisceret. Hominum enim speculativorum, in materiis activis, lucubrationes, iis, qui in agendo fuerint exercitati, nihilo meliores videntur, quam dissertationes Phormionis de bellis æstimatę sunt ab Hannibale, qui eas habuit pro somniis & deliriis. Unum duntaxat vitium illos occupat, qui de rebus, ad suum munus, aut artem pertinentibus, libros conscribunt; quod scilicet in illis ipsis *Spartis* suis ornandis, atque attollendis, modum tenebre nesciant.

In hoc genere Librorum, piaculum foret, non meminisse (honoris causa) excellentissimi illius operis, à Majestate tua elucubrati, *De Officio Regis*. Scriptum enim hoc plurimos intra se cumulavit ac recondidit Thesauros, tam conspicuos, quam occultos, *Theologia, Ethica, & Politica*; insigni cum aspersione aliarum artium: Estq;, meo judicio, inter Scripta, quę mihi perlegere contigerit, præcipue sanum & solidum. Non illud ullo loco, aut inventionis fervore æstuat, aut indulgentiæ frigore torpet aut dormitat: Non vertigine aliquando corripitur, unde in ordine suo servando confundatur aut excidat: Non digressionibus distrahitur, ut illa, quę nihil ad thombum sunt, expatiatione aliqua flexuosa complectatur: Non odoramentorum aut pigmentorum fucis adulteratur; qualibus illi utitur, qui Lectorū potius delectationi, quam argumenti nature inserviunt: Ante omnia vero, spiritu valet istud opus, non minus, quam corpore, ut pote quod

quod & cum veritate optime consentiat, & ad ulum sit accommodatissimum. Quin etiam vitio illo, de quo paulo ante diximus, (quod, si in alio quoquam, in Rege certe, & Scripto de Majestate Regia, tolerandum fuerit) omnino caret: Nempe, quod culmen & fastigium Regum non immodice aut invidiose extollat: siquidem Majestas tua Regem non depinxit aliquem, *Assyria* aut *Persia*, gloria & externo fastu nitentem, & coruscantem: sed vere *Mosem*, aut *Davidem*, Pastores scilicet Populi sui. Neque vero mihi unquam memoria excidet dictum quoddam vere regium, quod in lite gravissima terminanda, Majestas tua, pro sacro illo, quo prædixi es, Spiritu, ad populos regendos pronuntiavit; Nimirum, *Reges juxta Leges Regnorum suorum gubernacula tractare, quemadmodum & Deus juxta Leges Naturæ: & æque raro prerogativam illam suam, quæ Leges transcendit, ab illis usurpandam, ac à Deo videmus usurpari potestatem Miracula patranti.* Nihil tamen fecius, ex Libro illo altero, à Majestate tua conscripto de *Libera Monarchia*, satis omnibus innotescit, non minus Majestati tuæ cognitam esse & perspectam plenitudinem potestatis Regiæ, atque *Ultimitates* (ut Scholastici loquuntur) Jurium Regalium, quam Officii & Muneris Regii Limites & Cancellos. Non dubitavi igitur in medium adducere Librum illum à Majestatis tuæ calamo exaratum, tanquam exemplum primarium & maxime illustre, *Tractatum de peculiaribus & respectivis officiis.* Quo de Libro, quæ à me jam dicta sunt, dixissem profecto, si ante Annos mille à Rege quoquam conscriptus fuisset. Neque vero movet Decorum illud, quod vulgo præscribitur, ne quis coram laudetur: modo Laudes illæ nec modum excedant, nec intempestive, aut nulla data occasione, tribuantur. Cicero certe, in luculentissima illa Oratione sua pro M. Marcello, nihil aliud agit, quam ut exhibeat tabulam quandam, singulari artificio depictam, de Laudibus Cæsaris, licet coram ipso Oratio illa haberetur. Quod & Plinius secundus erga Trajanum, itaque jam ad propositum revertamur.

Pertinet porro ad hanc partem de officiis respectivis vocationum, & professionum singularum, doctrina alia, tanquam priori relativa, sive opposita; nimirum de fraudibus, cautelis, imposturis, & vitiis ipsarum: Siquidem depravationes & vitia officiis & virtutibus opponuntur. Neque omnino de his, in plurimis Scriptis & Tractatibus, siletur: sed sæpe, ad illa notanda, saltem obiter excurritur. At quo tandem modo? Per Satyræ scilicet, & Cynice (more Luciani) potius, quam serio & graviter. Etenim, plus operæ impenditur, ut pleraque in artibus, etiam utilia & sana, maligno dente vellissentur, & ad ludibrium hominibus exponantur, quam ut, quæ in iisdem corrupta sunt & vitiosa, secernantur à salubribus & incorruptis. At optime Salomon: *Quærenti derisori scientiam, ipsa se abscondit, sed studioso sit obviam.* Quicumque enim ad scientiam accedit animo irridendi & aspernandi, inveniet proculdubio quæ cavilletur plurima; ex quibus vero doctior fiat, perpauca. Verum, Tractatio hujus, de quo loquimur, argumenti, gravis & prudens, atque cum integritate quadam & sinceritate conjuncta, inter munitissima virtutis ac probitatis propugnacula videtur numeranda. Nam sicut fabulose perhibetur de *Basilisco*, si primus quæ-

piam conspexerit, illico hominem perimit; si quis illum prior, *Basiliscus* perit: pari ratione, fraudes, imposturæ, & malæ artes, si quis eas prior detexerit, nocendi facultate privantur; quod si illæ prævenerint, tum vero, non alias, periculum creant. Est itaque; quod gratias agamus *Machiavello*, & hujusmodi Scriptõribus, qui aperte & indissimulanter proferunt, quid homines facere soleant, non quid debeant. Fieri enim nullo modo potest, ut conjungatur *serpentina illa prudentia cum innocentia columbina*, nisi quis mali ipsius naturam penitus pernoscat. Absque hoc enim deerunt virtuti suæ præsidia & munimenta. Imo, neque illo modo proficit vir bonus & probus malos & improbos corrigere & emendare, nisi ipse prius omnia malitiæ latibula & profunda exploraverit. Etenim, qui iudicio plane corrupto sunt, & depravato, hoc habent, ut præsupponant, Honestatem in hominibus ab inficitia & simplicitate quadam morum oriri, atque ab eo tantum, quod fides habeatur Concionatoribus, & Pædagogis, item libris, præceptis moralibus, & iis, qui vulgo prædicantur & decantantur, sermonibus: Adeo ut, nisi plane perspiciant, opinioniones suas pravæ, ac corrupta & detorta principia, non minus illis qui horrantur & admonent, quam sibi ipsis, esse explorata, & cognita, Probitatem omnem morum & consiliorum aspernentur: Juxta Oraculum illud Salomonis mirabile: *Non recipit stultus verba prudentiæ, nisi ea dixerit, quæ versantur in corde ejus.* Hanc autem partem, de cautelis, & vitiis respectivis, inter *Desiderata* numeramus; eamque nomine *Satyræ seriæ*, sive *Tractatus de interioribus rerum*, appellabimus.

Etiam ad doctrinam de officiis respectivis pertinent officia mutua, inter maritum & uxorem, parentes & liberos, dominum & servum: Similiter leges amicitiae, & gratitudinis: Nec non civiles obligationes fraternitarum, collegiorum, etiam vicinatis; ac similia: Verum intelligatur hoc semper, illa istic tractari, non quatenus sunt partes societatis civilis, (id enim ad Politicam refertur,) sed quatenus animi singulorum, ad illa societatis vincula tuenda, instrui & prædisponi debeant.

At doctrina de bono communionis (quemadmodum & illa de individuali) bonum tractat, non tantum simpliciter, sed & comparate? Quo spectat, officia pendere, inter hominem & hominem; inter casum & casum; inter privata & publica, inter tempus præsens & futurum. Sicut videre est in animadvertione illa severa & atroci L. Bruti, contra filios suos, illam à plerisque in cælum laudibus effert; At alius quispiam dixit;

Infelix: utcumque ferent ea fata minores.

Id ipsum licet intueri in cœna illa, ad quam invitati sunt M. Brutus, C. Cassius, & alii. Illic enim, cum ad animos explorandos, circa conspirationem in caput Cæsaris intentatam, Quæstio astute mota esset, (Tum licitum fore Tyrannum occidere?) Ibant Convivæ in opiniones diversas; Dum alii dicerent, plane licere, Quod Servitium ultimum esset malorum: Alii minime, Quod Tyrannis minus excusabilis esset, quam bellum civile. Tertium autem genus, veluti ex Schola Epicuri, assererat, Indignum esse, prudentes periclitari pro stultis. Verum plurimi sunt casus de officiis comparatis, inter quos frequenter ille interyenit: Verum à Iustitia descedendum

fit, propter salutem Patriæ, aut huiusmodi aliquid infigere bonum in futuro? Circa quam Jason Theſſalus dicere solebat: *Aliqua sunt inſuſte faciendæ, ut multa juſte fieri poſſint*: Verum replicatio in promptu eſt: *Authorem præſentis Juſtitia habes: Sponſorem futura non habes*. Sequantur homines, quæ in præſentia bona & juſta ſunt; futura divinæ Providentiæ remittentes. Atque circa doctrinam de Exemplari, ſive de bono, hæc dicta ſint.

C A P. III.

Partitio Doctrinæ de Cultura Animi; in Doctrinam de Characteribus Animorum; De Affectibus & de Remediis ſive Curationibus. Appendix Doctrinæ ejuſdem de Congruitate inter Bonum Animi, & Bonum Corporis.

Nunc igitur, poſtquam de fructu vitæ (ſenſu intelligimus Philoſophico) verba fecerimus; ſuper eſt, ut de *Cultura animi*, quæ ei debetur, dicamus: Sine qua pars prior nihil aliud videtur, quam imago quædam, aut ſtatua, pulchra quidem aſpectu, ſed motu & vitæ deſtituta. Cui ſententiæ Ariſtoteles ipſe diſertis verbis ſuffragatur: *Nec eſſe eſt igitur de virtute dicere, & quid ſit, & ex quibus gignatur, Inuſe enim ſere fuerit, virtutem qui dem noſſe, acquirenda autem ejus modos & vias ignorare. Non enim de virtute tantum, qua ſpecie ſit, quarendum eſt, ſed & quomodo ſui copiam faciat: Utrumq; enim volumus, & rem ipſam noſſe, & ejus compotes fieri: Hoc autem ex voto non ſuccedet, niſi ſciamus, & ex quibus, & quo modo. Verbis adeo expreſſis, atque etiam iterato, hanc partem inculcat, quam tamen ipſe nõ perſequitur. Hoc ſimiliter illud eſt, quod Cicero Catoni Juniori, veluti laudem non vulgarem, attribuit; quod ſcilicet Philoſophiam amplexus eſſet, nõ diſputandi cauſa, ſed magna pars, ſedita vivendi. Quamvis autem, pro temporum, in quibus vivimus, ſocordia, paucis, curæ ſit, ut animum ſedulo colant, & componant, & vitæ rationem ad normam aliquam inſtituant, (ſecundum illud Senecæ, de partibus vitæ quiſque deliberat; de ſumma nemo: adeo ut hæc pars cenſeri poſſit ſuper vacua:) Illud tamen minime nos movet, ut eam intactam relinquamus, quin potius cum illo Hippocratis Aphoriſmo concludimus, *Qui gravi morbo correpti, dolores non ſentiunt, niſi mens agrotat*. Medicina illis hominibus opus eſt, non ſolum ad curandum morbum, ſed ad ſenſum expergefaciendum. Quod ſi quis obiciat, animorum curationem, Theologiæ Sacræ munus eſſe, veriſſimū eſt quod aſſerit; Attamen *Philoſophum Moralem* in famulitium Theologiæ recipi, inſtar ancillæ prudentis, & pedile quæ fidelis, quæ ad omnes ejus nutus præſto ſit, & miniſtret, quid prohibeat? Etenim quem admodum in *Psalmo* habetur, quod *Oculi ancillæ perpetuo ad manus domina reſpiciunt*: cum tamen minime dubium ſit, quin haud pauca ancillæ judicio & curæ relinquuntur: eodem modo & *Ethica* obſequium *Theologiæ* omnino præſtare debet, ejuſque præceptis morigera eſſe; ita tamen ut & ipſa, intra ſuos limites, haud pauca ſana & utilia documenta continere poſſit.*

Hanc igitur partem (quando præſtantiam ejus in animo recolo) in *corpore doctrinæ* nondum redactam, non poſſum non vehementer mirari. Eam igitur, ex more noſtro, cum inter *Deſiderata* collocemus, aliqua ex parte adumbrabimus.

Ante omnia igitur in hæc (ſicut & in univerſis, quæ ſpectant ad *Practicam*) ratio nobis eſt

ſubducenda, quid in noſtra ſit poteſtate, quid non. In altero enim datur alteratio, in altero vero applicatio tantum. Agricola nullum eſt imperium, aut in naturam ſoli, aut in ætris temperies; Itidem nec Medico, aut in craſi & conſtitutionem naturalem ægri, aut in accidentium varietatem. At in *cultura animi*, & morbis ejus perſanandis, tria in conſiderationem veniunt; *Characteres diverſi diſpoſitionum; Affectus, & Remedia*: Quemadmodum & in corporibus medicandis proponuntur illa tria; *complexio, ſive conſtitutio ægri, morbus & curatio*. Ex illis autem tribus, poſtremum tantum in noſtra poteſtate ſitum eſt, priora duo non item. Verum & in illis ipſis, quæ in poteſtate noſtra non ſunt non minus diligens faciendæ eſt inquiſitio, quam in illis, quæ poteſtati noſtræ ſubiiciuntur. Etenim illorum perſpicax & accurata cognitio ſubſternendæ eſt *doctrina de remediis*, ut eadem commodius & feliciter applicentur. Neque enim veſtis corpori aptari poſſit, niſi menſura corporis ante excipiat.

Primus igitur articulus, *doctrinæ de cultura animi*, verſabitur circa *diverſos characteres ingeniorum ſive diſpoſitionum*. Neque tamen loquimur de vulgatis illis propenſionibus in virtutes & vitia, aut etiam in perturbationes, & affectus: ſed de magis intrinſecis, & radicalibus. Sane ſubiit animum, etiam in hac parte nonnunquam admiratio, quod à *Scriptoribus*, tam *Ethicis*, quam *Politiciſ*, ut plurimum neglecta aut prætermiſſa ſit; cum utriusque ſcientiæ clariffimum luminis jubar aſſundere poſſit. In *Traditionibus Astrologiæ* non inſcite omnino diſtincta ſunt ingenia, & diſpoſitiones hominum, ex prædominantiis Planetarum; quod alij à Natura facti ſint ad *contemplationes*; alij ad *res civiles*; alij *ad militiam*; alij *ad ambitum*; alij *ad amores*; alij *ad artes*; alij *ad genus vitæ varium*. Item apud *Poëtas* (*Heroicos, Satyricos, Tragicos, Comicos*) ſparguntur ubique ſimulachra ingeniorum, licet ſere cum exceſſu & præter modum veritatis. Quin & hoc ipſum argumentum, de *diverſis characteribus ingeniorum*, eſt ex iis rebus, in quibus ſermones hominum communes (quod valde raro, interdum tamen contingit) libris ipſis ſunt prudentiores. At longe optima hujus *Tractatus* ſupellex & ſylva peti debet ab *Hiſtoricis* prudentioribus: Neque tamen ab *Elogiis* tantum, quæ ſub obitum perſonæ alicujus illuſtris ſubnectere ſolent, ſed multo magis ex corpore integro *Hiſtoria*, quoties hujusmodi perſona, veluti Scenam conſcendit. Illa enim intertextæ imago, potior videtur deſcriptio, quam *Elogij* Cenfura: *Qualis* habetur apud *T. Livium, Africanum, & Catonis Majoris*: Apud *Tacitum, Tiberij, Claudij, & Nervonis*: Apud *Herodianum, Septimij Severi*: Apud *Philippum Comineum, Ludovici undecimi Gallorum Regis*: Apud *Franciscum Guicciardinum, Ferdinandi, Hiſpani, Maximiliani Ceſaris, & Leonis, & Clementis, Pontificum*. Iſti enim *Scriptores*, harum *Perſonarum*, quas ſibi depingendas delegerunt, Effigies quaſi perpetuo intuentes, nunquam ſere *Retum Geſtarum* ab ipſis mentionem faciunt, quin & aliquid in ſuper de *Natura ipſorum* inſpergant. Etiam nonnullæ, in quas incidimus, *relationes de conſtaribus Pontificum*, characteres de *moribus Cardinalium* bonos exhibuerunt: ſicut & *Literæ Legatorum de Conſiliariis Principum*. Fiat itaque ex ea, quam diximus, materia (quæ certe fertilis eſt & copioſa) *Tractatus* diligens,